Marta Urban-Sigłowy
Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim

Znaczenie środowiska wychowawczego w rozwoju mowy dziecka w opinii studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej

Streszczenie

W artykule przedstawiono wyniki badań dotyczące znajomości środowiskowych uwarunkowań rozwoju mowy dziecka wśród studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Szczególną uwagę poświęcono – prowadzonym przez rodziców i nauczycieli – działaniom stymulującym i zaburzającym rozwój mowy dziecka. Przedstawiono także źródła pozyskiwania przez respondentki wiedzy na temat uwarunkowań rozwoju mowy w kontekście znaczenia edukacji formalnej. W artykule podjęto także próbę weryfikacji, na ile uzyskany przez respondentki poziom wykształcenia wpłynął na ilościowe, jak i jakościowe zmiany w badanym obszarze wiedzy. Obok celów poznawczych pracy wysunięty został także cel praktyczny, jakim było wyprowadzenie – na podstawie uzyskanych danych – ogólnych wniosków, użytecznych w praktyce pedagogicznej.

Słowa kluczowe: rozwój mowy, środowiskowe uwarunkowania rozwoju mowy, profilaktyka logopedyczna, jakość kształcenia, edukacja formalna

Wprowadzenie

Człowiek jako istota społeczna realizuje swoje potrzeby poprzez komunikowanie się z innymi ludźmi, dlatego to właśnie kompetencje językowe i komunikacyjne stanowią istotny element socjalizacji, a ich brak w znacznym stopniu utrudnia lub uniemożliwia prawidłowe funkcjonowanie jednostki w środowisku. Jak zauważa S. Grabias, na mowę składają się zależne od siebie kompetencje (wiedza językowa, komunikacyjna i kulturowa) oraz sprawności (biologiczne i umysłowe) pozwalające na użycie języka w konkretnej sytuacji[1]. Rozwój mowy uwarunkowany jest więc genetycznie, ponieważ zależy od wrodzonych właściwości organizmu człowieka, ale możliwy jest jedynie

[1] S. Grabias, *Teoria zaburzeń mowy. Perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*, [w:] *Logopedia. Teoria zaburzeń mowy*, red. S. Grabias, M. Kurkowski, Lublin 2012, s. 15-71.

w kontakcie ze środowiskiem społecznym. Przebieg tego procesu może więc zostać zakłócony zarówno przez nieprawidłowości anatomiczne i psychoneurologiczne, jak i negatywne wpływy środowiska, w którym przebywa dziecko.

Wobec wielości uwarunkowań determinujących rozwój mowy, na potrzeby pracy ograniczono się zbadania znajomości środowiskowych uwarunkowań rozwoju mowy wśród studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej (obecnych lub przyszłych nauczycielek). Ponadto podjęto próbę zweryfikowania, na ile uzyskany przez respondentki poziom wykształcenia wpłynął na ilościowe, jak i jakościowe zmiany w badanym obszarze wiedzy. Obok celów poznawczych pracy wysunięty został także cel praktyczny, jakim było wyprowadzenie – na podstawie uzyskanych danych – ogólnych wniosków, użytecznych w praktyce pedagogicznej. Jako metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny, do którego został przygotowany kwestionariusz ankiety. Zawarte w ankiecie pytania miały charakter otwarty, co stanowiło świadomy zabieg w celu uniknięcia dodatkowych sugestii ze strony badacza.

W prezentowanej pracy wykorzystano celowy dobór próby badawczej – badania zostały przeprowadzone w kwietniu i maju 2019 roku i objęły grupę 106 studentek Akademii im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim. Były to studentki III roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej studiów licencjackich oraz studentki I i II roku studiów magisterskich (w formie stacjonarnej i niestacjonarnej). Co istotne, z grupy studentek na poziomie II stopnia do badania zostały zakwalifikowane tylko te osoby, które ukończyły studia I stopnia na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Zabieg ten wynikał z chęci uniknięcia błędu metodologicznego, polegającego na kierowaniu pytań do osób, które wcześniej nie miały możliwości nabycia odpowiedniej wiedzy z badanego zakresu. Poniżej zamieszczono tabelę zawierającą wstępne informacje dotyczące badanych respondentek (Tabela 1.).

Tabela 1. Cechy charakterystyczne osób należących do badanej grupy

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Płeć	Kobieta – **15 osób**	Kobieta – **18 osób**	Kobieta – **34 osoby**	Kobieta – **39 osób**
Wiek w latach	**(18-29 lat)** – 15 osób	9 osób	27 osób	24 osób
	-	**(30-39 lat)** – 7 osób	7 osób	13 osób
	-	**(40-49 lat)** – 2 osoby	-	1 osoba
	-	-	-	**(50-60 lat)** – 1 osoba

Posiadanie potomstwa	-	-	-	**(Do 1 roku życia)** – 2 osoby
	(Od 1 do 3 r.ż.) 2 osoby	1 osoba	7 osób	12 osób
	-	**(Od 3-7 r.ż.)** – 5 osób	3 osoby	8 osób
	-	**(Powyżej 7 r.ż.)** – 3 osoby	1 osoba	5 osób
Praca zawodowa	-	**Przedszkole** – 4 osoby	9 osób	24 osoby (w tym 5 osób pracuje w szkole)
	Nie pracuje – 14 osób	10 osób	23 osoby	10 osób
	Inne – 1 osoba	4 osoby	2 osoby	5 osób

Źródło: opracowanie własne.

Z uzyskanych informacji wynikało, że studentki studiów I stopnia w formie stacjonarnej to osoby młode (średnia wieku badanych wynosiła 22 lata), w większości nieposiadające potomstwa oraz niepracujące zawodowo. Profil studentek studiów I stopnia w formie niestacjonarnej był bardziej zróżnicowany wiekowo (rozrzut wieku wynosił nawet 12 lat), co korelowało z większą dzietnością badanych (połowa badanych posiada przynajmniej jedno dziecko) i ich aktywnością zawodową (na osiem czynnych zawodowo respondentek cztery zatrudnione były w przedszkolu na stanowisku asystenta nauczyciela). W przypadku studentek studiów II stopnia wyniki były jeszcze bardziej zróżnicowane. Studentki II stopnia studiów stacjonarnych to także osoby młode (w większości w przedziale do 30 roku życia), posiadające dzieci (około 30 % badanych), jednak wykazujące się bogatszym doświadczeniem zawodowym (9 respondentek jest zatrudniona na stanowisku nauczyciela w przedszkolu). Ostatnia z badanych grup to studentki II stopnia studiów niestacjonarnych, charakteryzujące się jako grupa największą różnorodnością zarówno pod względem wieku (największy rozrzut wyników), dzietności (27 respondentek posiada przynajmniej jedno dziecko), jak i aktywności zawodowej (24 osoby pracują jako nauczyciel w przedszkolu lub szkole, w tym cztery w ośrodkach specjalnych). Interesujące badawczo było więc postawienie pytania: na ile przedstawione powyżej zmienne różnicujące znajdą odzwierciedlenie w udzielonych przez respondentki odpowiedziach do ankiety?

Wszystkie uzyskane na podstawie przeprowadzonych badań informacje zostały tematycznie pogrupowane i poddane analizie ilościowej oraz jakościowej, zgodnie z problematyką badawczą pracy.

Środowisko wychowawcze jako jeden z podstawowych czynników warunkujących rozwój mowy dziecka

Rozwój mowy uwarunkowany jest genetycznie, ponieważ zależy od wrodzonych właściwości organizmu człowieka, ale możliwy jest jedynie w kontakcie ze środowiskiem społecznym. To środowisko społeczne dostarcza wzorców słownych i pobudza dziecko do mówienia, ponieważ tylko poprzez naśladownictwo zachowań językowych dziecko może opanować system językowy. Prawidłowe relacje społeczne w których dziecko bierze udział już od chwili narodzin, wspomagają jego rozwój poznawczy i społeczno-emocjonalny, warunkując tym samym prawidłowe kształtowanie się mowy. Jak zauważa E. Stecko, „podstawową zasadą stymulacji języka jest mówienie o rzeczach i zjawiskach, które dziecko aktualnie widzi, czuje, przeżywa lub w których uczestniczy”[2]. Potwierdza to istotną rolę „kąpieli słownej” podczas codziennych czynności, która wzbogaca rozumienie wypowiedzi, a tym samym wpływa stymulująco na rozwój mowy dziecka. Ważna jest przy tym forma komunikatów kierowanych do małego dziecka, oparta na prostych i krótkich zdaniach, budowanych na podstawie wielokrotnie powtarzanych słów, wspartych charakterystycznymi gestami i mimiką. Należy podkreślić, że trening kulturowy odpowiadający za rozwój zdolności społeczno-poznawczych (w oparciu o triadę: wspólne pole uwagi, wspólne zaangażowanie oraz rozumienie intencji) stanowi punkt wyjścia do budowania nie tylko kompetencji językowych, ale i kompetencji komunikacyjnych. Zależność pomiędzy relacjami społecznymi a budowaniem systemu językowego niesie więc za sobą poważne konsekwencje, ponieważ brak kompetencji językowych uniemożliwia kształtowanie się dziecka jako jednostki społecznej, wtórnie prowadząc do upośledzenia funkcji językowych, budowanych na podstawie interakcji społecznych.

Możliwość środowiskowego oddziaływania na sferę emocjonalno-poznawczą dziecka implikuje jednocześnie możliwość wystąpienia niekorzystnych zmian w obszarze językowym, stanowiących konsekwencję: wadliwych wzorców wymowy (np. spieszczanie mowy, wady wymowy opiekunów lub rodzeństwa), zaniedbań lub błędów opiekuńczo-wychowawczych (brak podniet do mówienia lub nadmiar bodźców słownych), kontaktów z bliskimi o negatywnym zabarwieniu emocjonalnym czy kulturowych zmian w zakresie korzystania z technologicznych środków przekazu. Profilaktyka pedagogiczna oraz pedagogizacja rodziców w zakresie uwarunkowań rozwoju mowy stanowią więc jedno z istotnych zadań stojących przed nauczycielami edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej.

[2] E. Stecko, *Zaburzenia mowy u dzieci- wczesne rozpoznawanie i postępowanie logopedyczne*, Warszawa 1996, s. 67.

Działania rodziców stymulujące i zaburzające rozwój mowy dziecka – analiza wyników badań

Podstawowym środowiskiem życia dziecka jest rodzina, stąd świadomość wpływu jej członków na kształtowanie się rozwoju psychoruchowego dziecka (w tym rozwoju mowy) stanowiła pole dociekań badawczych pracy. Pytania z tego zakresu ze względu na charakter oddziaływań zostały podzielone na dwie kategorie: działania rodziców (członków rodziny) stymulujące rozwój mowy dziecka oraz działania rodziców (członków rodziny) zaburzające ów rozwój. Ze względu na różnorodność sposobów postępowania, uwarunkowanych w znacznej mierze wiekiem dziecka, pytania zostały uporządkowane zgodnie z chronologią rozwoju mowy.

Pierwsze ogólne pytanie dotyczyło głównych czynników środowiskowych determinujących w opinii studentek rozwój mowy dziecka, a rozkład udzielonych odpowiedzi został przedstawiony w Tabeli 2.

Tabela 2. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 1: *Proszę wymienić główne czynniki środowiskowe, od których zależy prawidłowy rozwój mowy dziecka*

Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Wpływ rodziny– 13 osób	14 osób	34 osoby	36 osób
Wpływ rówieśników – 4 osoby	3 osoby	7 osób	8 osób

Źródło: opracowanie własne.

W obszarze uwarunkowań środowiskowych studentki obu poziomów studiów odnosiły się najczęściej do wpływu rodziny, podkreślając znaczenie prawidłowego wzorca mowy rodziców i opiekunów dziecka, sposobu karmienia (karmienie piersią, właściwy czas, kolejność i konsystencja podawanych dziecku pokarmów) oraz ogólnej stymulacji rozwoju mowy (czytanie dziecku, opis najbliższego otoczenia, rozwój fizyczny dziecka, zabawy przy muzyce). Część respondentek zalecała także szczególną ostrożność w używaniu przez dziecko smoczka. Badane istotną rolę w rozwoju mowy przypisywały także środowisku rówieśniczemu dziecka, zupełnie pomijając jednak znaczenie nauczycieli i wychowawców dziecka. Podane przykłady, mimo że trafne, nie wyczerpywały więc dużo szerszego spektrum środowiskowych uwarunkowań rozwoju mowy.

W zakresie rodzicielskich działań wspierających prawidłowy rozwój mowy dziecka w pierwszym roku życia studentki wskazywały najczęściej „kąpiel słowną", czyli obcowanie dziecka z wzorcami językowymi przekazywanymi przez rodziców podczas wykonywania codziennych czynności pielęgnacyjnych. Prawidłowa, pozbawiona zdrobnień i zmiękczeń wymowa, wzmocniona dodatkowo przekazem niewerbalnym (gestami i mimiką), to najczęściej podawany przez badane przykład pozytywnego oddziaływania na rozwój mowy niemowlęcia. Dodatkowo studentki studiów II stopnia wskazywały na konieczność zachowania odpowiedniej odległości między mówiącym a dzieckiem (blisko twarzy, aby dziecko miało możliwość obserwacji narządów artykulacyjnych) oraz stosowania naprzemienności w przypadku starszych niemowląt. Respondentki duże znaczenie przypisywały także – prowadzonym przez matkę – ćwiczeniom ogólnorozwojowym, odpowiadającym za rozwijanie funkcji poznawczych (myślenie przyczynowo-skutkowe, budowanie słownika dziecka) oraz motoryki małej i dużej (prawidłowa stymulacja ruchowa). Badane odwoływały się najczęściej do takich czynności jak: czytanie i opowiadanie dziecku bajek i wierszyków, masaże i zabawy paluszkowe („Idzie kominiarz po drabinie"), układanie dziecka na brzuchu oraz zabawy manipulacyjne na przedmiotach. Nie zabrakło także przykładów ćwiczeń rytmizujących oraz rozwijających uwagę słuchową, takich jak: śpiewanie piosenek, zabawy dźwiękonaśladowcze czy rozpoznawanie dźwięków. Studentki, uwzględniając wiek niemowlęcy, nawiązywały także do: sposobu karmienia dziecka (naturalne lub sztuczne), czasu, kolejności i konsystencji wprowadzanych pokarmów oraz szkodliwości ssania smoczka. Kilka badanych zwróciło także uwagę na konieczność regularnych kontroli pediatrycznych w ramach działań profilaktycznych. Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 3.).

Tabela 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 2: Działania rodziców stymulujące prawidłowy rozwój mowy dziecka w pierwszym roku życia

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Mówienie do dziecka	11 osób	12 osób	24 osób	26 osób
Ćwiczenia ogólnorozwojowe	5 osób	6 osób	13 osób	17 osób
Ćwiczenia rytmizujące i rozwijające uwagę słuchową	4 osoby	5 osób	6 osób	21 osób
Właściwe karmienie	7 osób	5 osób	27 osób	8 osób
Kontrole pediatryczne	4 osoby	-	6 osób	7 osób

Źródło: opracowanie własne.

W kolejnym pytaniu, dotyczącym działań stymulujących rozwój mowy dziecka po pierwszym roku życia, odpowiedzi częściowo powtórzyły się, jednak pojawiły się także nowe formy oddziaływań. Obok wymienionej wcześniej „kąpieli słownej", w ramach ćwiczeń ogólnorozwojowych, studentki odwoływały się do intensyfikacji ćwiczeń z zakresu motoryki małej i dużej (lepienie z plasteliny, jazda na rowerze, nawlekanie koralików, zabawy manipulacyjne) oraz ćwiczeń rytmizujących (nauka wierszyków, piosenek). Nadal ważną rolę, zdaniem części badanych, odgrywało właściwe karmienie (picie z kubeczka, gryzienie), ale pojawiły się także wypowiedzi kładące większy nacisk na rozwijanie rozumienia i naśladownictwa (ciągi przyczynowo-skutkowe, zabawy tematyczne) oraz kształtowanie zdolności narracyjnych. Studentki studiów magisterskich dodatkowo podkreślały korelację pomiędzy prawidłowym rozwojem umysłowym dziecka a nabywaniem kompetencji językowych. Badane z wszystkich grup sygnalizowały także konieczność reagowania rodziców na jakiekolwiek odstępstwa od normy w celu objęcia dziecka opieką specjalistyczną (laryngologa, audiologa, ortodonty). Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 4.).

Tabela 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 4: Działania rodziców/członków rodziny stymulujące prawidłowy rozwój mowy dziecka od drugiego roku życia do końca wieku przedszkolnego

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Mówienie do dziecka	14 osób	6 osób	24 osób	27 osób
Ćwiczenia ogólnorozwojowe	12 osób	11 osób	18 osób	31 osoby
Ćwiczenia rytmizujące i rozwijające uwagę słuchową	7 osób	3 osoby	12 osób	20 osób
Karmienie	5 osób	2 osoby	14 osób	2 osoby
Rozumienie	4 osoby	2 osoby	6 osób	4 osoby
Kształtowanie zdolności narracyjnych	5 osób	-	4 osoby	7 osób
Kontrole specjalistyczne	5 osób	2 osoby	1 osoba	8 osób

Źródło: opracowanie własne.

Wśród działań rodziców zaburzających prawidłowy rozwój mowy w pierwszym roku życia dziecka respondentki najczęściej wymieniały nieprawidłowy wzorzec mowy (wady wymowy, zdrobnienia) oraz brak bezpośredniej interakcji

z dzieckiem (rozmów, czytania książeczek) będący konsekwencją zaniedbań lub niskiego kapitału kulturowego rodziców. Duża liczba wskazań dotyczyła także nieprawidłowego sposobu karmienia niemowlęcia oraz przyzwolenia rodzica na szkodliwe nawyki ruchowe (w tym szczególnie ssanie smoczka lub kciuka) odpowiadające za późniejsze wady w budowie anatomicznej narządów artykulacyjnych. Badane zwracały uwagę na przedwczesny i niekontrolowany dostęp małych dzieci do mediów cyfrowych, ogólny brak wiedzy rodziców na temat rozwoju dziecka (w tym rozwoju mowy) oraz niewłaściwy rodzaj komunikacji pomiędzy członkami rodziny (złą atmosferę rodzinną). Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 5.).

Tabela 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 3: Działania rodziców zaburzające prawidłowy rozwój mowy dziecka w pierwszym roku życia

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Nieprawidłowy wzorzec mowy	9 osób	8 osób	17 osób	26 osób
Niewłaściwy sposób karmienia i parafunkcje	12 osób	13 osób	29 osób	27 osób
Brak bezpośredniej interakcji z dzieckiem	9 osób	7 osób	15 osób	23 osoby
Dostęp do środków cyfrowych	6 osób	8 osób	13 osób	11 osób
Niewłaściwa komunikacja	4 osoby	3 osoby	-	5 osób
Brak wiedzy na temat rozwoju psychoruchowego dziecka	-	-	6 osób	5 osób

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi na pytanie dotyczące działań rodziców lub najbliższych członków rodziny, które zaburzają rozwój dziecka powyżej pierwszego roku życia, przyniosły niewiele nowego materiału badawczego. Studentki podawały najczęściej zbliżone do wcześniejszych odpowiedzi, zwracając dodatkowo uwagę na negatywny wpływ tzw. „poprawiania mowy dziecka". Ciekawe z badawczego punktu widzenia były nawiązania studentek II stopnia do współczesnych zagrożeń takich jak alergia oraz zmiany w zakresie odżywiania małych dzieci, prowadzące np. do przedwczesnej utraty zębów. Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 6.).

Tabela 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 5: Działania rodziców/członków rodziny zaburzające prawidłowy rozwój mowy dziecka od drugiego roku życia do końca wieku przedszkolnego

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Wadliwy wzorzec mowy	8 osób	6 osób	17 osób	24 osoby
Brak bezpośredniej interakcji z dzieckiem	12 osób	9 osób	13 osób	18 osób
Niewłaściwy sposób karmienia i parafunkcje	11 osób	9 osób	23	27 osób
Poprawianie dziecka	4 osoby	1 osoba	6 osób	8 osób
Brak reakcji na błędy językowe dziecka	4 osoby	2 osoby	8 osób	7 osób
Dostęp do środków cyfrowych	9 osób	10 osób	17 osób	19 osób

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując, studentki na wszystkich poziomach kształcenia wykazały się dobrą znajomością działań prowadzonych przez rodziców, jednak odpowiedzi studentek studiów II stopnia (zarówno w formie stacjonarnej, jak i niestacjonarnej) były bardziej wyczerpujące, charakteryzując się większą refleksyjnością i złożonością w podejściu do przedmiotu badań.

Działania nauczycieli stymulujące i zaburzające rozwój mowy dziecka – analiza wyników badań

Obok rodziców istotną rolę w procesie kształtowania się mowy dziecka odgrywają nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, którzy, współpracując z logopedą i wykorzystując wiedzę zawodową, mają możliwość prowadzenia istotnych działań wspierających rozwój mowy w ramach realizacji obowiązującej podstawy programowej[3]. Genowefa Demel wyróżniła cztery rodzaje ćwiczeń

[3] Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r,, poz. 356).

rozwijających mowę, zalecanych w pracy nauczyciela przedszkola: ćwiczenia usprawniające narządy artykulacyjne, ćwiczenia oddechowe, ćwiczenia rytmizujące oraz ćwiczenia słuchu fonematycznego[4]. Wyniki badań w zakresie działań nauczycieli odpowiadających za prawidłowy rozwój mowy dzieci w wieku przedszkolnym wykazały zdecydowaną przewagę odpowiedzi (zarówno w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym) studentek studiów niestacjonarnych II stopnia, co wyraźnie korelowało z ich doświadczeniem zawodowym (61% badanych jest zatrudniona w przedszkolu lub w klasach 1-3). Najsłabiej wypadły studentki studiów niestacjonarnych I stopnia, które podały najmniejszą liczę przykładów działań, charakteryzujących się wysokim stopniem uogólnienia (np. ćwiczenia oddechowe bez podania konkretnych przykładów). Nieco lepiej wypadły studentki studiów stacjonarnych I stopnia, które nawiązywały do konkretnych działań, jednak liczba wskazań była zdecydowanie niższa od tych, które udzieliły studentki studiów II stopnia. Studentki studiów magisterskich podawały zarówno przykłady ćwiczeń usprawniających narządy artykulacyjne (kląskanie, parskanie, oblizywanie się, przesyłanie całusków), ćwiczeń oddechowych (dmuchanie na lekkie przedmioty, wiatraczki), ćwiczeń rytmizujących (wierszyki, piosenki, zabawy muzyczne) oraz ćwiczeń z zakresu uwagi słuchowej i słuchu fonematycznego (rozpoznawanie dźwięków, zabawy dźwiękonaśladowcze, dzielenie wyrazów na sylaby, głoskowanie). W wypowiedziach badanych nie zabrakło także odwołań do ćwiczeń ogólnorozwojowych, zarówno z zakresu motoryki dużej i małej (zabawy ruchowe, prace plastyczne: lepienie, wycinanie, malowanie), jak i rozwijania funkcji poznawczych (budowanie słownika, kształtowanie zdolności narracyjnych oraz myślenia przyczynowo-skutkowego poprzez czytanie bajek czy zachęcanie do dłuższych wypowiedzi słownych). Studentki podkreślały także konieczność szybkiego reagowania na niepokojące objawy, świadczące o zaburzeniach kompetencji językowych lub komunikacyjnych (pedagogizacja rodziców, skierowanie rodziców do poradni psychologiczno-pedagogicznej, podjęcie współpracy z logopedą), a kilka wskazań dotyczyło także sposobu wypowiadania się nauczyciela jako wzoru poprawnej wymowy. Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 7.).

[4] G.Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1996, s. 19-27.

Tabela 7. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 6: Działania nauczyciela stymulujące prawidłowy rozwój mowy dziecka w wieku przedszkolnym

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Ćwiczenia usprawniające narządy artykulacyjne	2 osoby	-	7 osób	16 osób
Ćwiczenia oddechowe	4 osoby	1	8 osób	6 osób
Ćwiczenia rytmizujące	2 osoby	3 osoby	14 osób	19 osób
Ćwiczenia słuchu	2 osoby	1 osoba	12 osób	21 osób
Ćwiczenia ogólnorozwojowe	9 osób	7 osób	16 osób	31 osób
Reagowanie nauczyciela na zaburzenia mowy	10 osób	3 osoby	6 osób	5 osób
Nauczyciel jako wzór poprawnej wymowy	5 osób	-	7 osób	9 osób

Źródło: opracowanie własne.

Obok postępowania nauczyciela odpowiadającego za prawidłowy rozwój mowy dziecka w wieku przedszkolnym równie istotna jest jego świadomość dotycząca działań mających szkodliwy wpływ na umiejętności komunikacyjne i językowe dziecka. Z tym pytaniem studentki miały największy problem, co przełożyło się na niską liczbę wskazań we wszystkich badanych grupach. Najwięcej odpowiedzi respondentek odnosiło się do nieprawidłowego wzorca mowy nauczyciela (wad wymowy, błędów językowych, stosowania tzw. „infantylizacji języka" w postaci zdrobnień i spieszczeń językowych) oraz braku reakcji na błędy w wymowie dziecka (niesygnalizowanie rodzicom problemu, brak konsultacji logopedycznej). Pojedyncze wskazania dotyczyły nieuwzględniania w programie nauczania zabaw logopedycznych, poprawiania dziecka jąkającego się i braku stymulacji językowej (w tym ignorowanie pytań dziecka), czyli przykładów zachowań wynikających głównie z niewiedzy nauczyciela. Kilka osób zwróciło także uwagę na czynnik emocjonalny, czyli relacje panujące w grupie (w tym stosunek nauczyciela do dzieci) oraz negatywny wpływ urządzeń audiowizualnych nadużywanych przez nauczycieli w trakcie zajęć edukacyjnych. Poniżej zamieszczony został rozkład udzielonych przez badane odpowiedzi (Tabela 8.).

Tabela 8. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 7: Działania nauczyciela zaburzające prawidłowy rozwój mowy dziecka w wieku przedszkolnym

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		Studentki studiów II stopnia (73 osoby)	
	Studenci stacjonarni (15)	Studenci niestacjonarni (18)	Studenci stacjonarni (34)	Studenci niestacjonarni (39)
Nieprawidłowy wzorzec mowy	5 osób	6 osób	8 osób	5 osób
Brak reakcji na błędy w wymowie dziecka	2 osoby	1 osoba	4 osoby	7 osób
Brak zabaw logopedycznych	3 osoby	2 osoby	4 osoby	8 osób
Poprawianie dziecka jąkającego się	1 osoba	4 osoby	3 osoby	2 osoby
Brak stymulacji językowej	1 osoba	2 osoby	3 osoby	4 osoby
Czynnik emocjonalny	2 osoby	1 osoba	4 osoby	7 osób
Urządzenia audiowizualne	-	-	2 osoby	3 osoby

Źródło: opracowanie własne.

Reasumując, badane wykazały się lepszą znajomością działań stymulujących rozwój mowy dziecka niż działań ten proces zaburzających, co okazało się zadaniem trudnym, bo wymagającym refleksyjności i niejednokrotnie samokrytycyzmu.

Źródła pozyskiwania wiedzy na temat uwarunkowań rozwoju mowy – analiza wyników badań

Rozpatrując poziom wiedzy studentek z zakresu uwarunkowań rozwoju mowy należy uwzględnić możliwie wszystkie sposoby pozyskiwania przez badane informacji na ten temat, stąd ostatnie z pytań dotyczyło źródeł, z których studentki czerpały wiedzę dotyczącą omawianych uwarunkowań. Zmienna pośrednicząca, czyli źródła wiedzy na temat rozwoju mowy, przyjęła w pracy postać zmiennej kontekstowej (uniwersalnej), oddziałującej równolegle do zmiennej niezależnej (ukończenia określonego poziomu studiów), pozwalając tym samym na głębszą interpretacje uzyskanych wyników. Analiza odpowiedzi udzielonych przez respondentki wykazała jako główne źródło pozyskiwania wiedzy zajęcia z logopedii (podstawy logopedii, terapię logopedyczną), do których odwołało się 100% badanych, potwierdzając w ten sposób znaczący wpływ wykształcenia kierunkowego na posiadany poziom wiedzy. Badane podawały także inne przedmioty, w których uczestniczyły w trakcie studiów (psychologię rozwojową i wychowawczą, diagnozę i terapię pedagogiczna, pedagogikę terapeutyczną, wczesne wspomaganie dziecka, zaburzenia rozwojowe u dziecka), jednak procentowo były to zdecydowanie rzadsze wskazania. Jako

źródło wiedzy respondentki wymieniały także macierzyństwo (posiadanie dzieci lub młodszego rodzeństwa), co nawiązuje do myśli znanej antropolog kultury Antoniny Kłoskowskiej, która trafnie zauważyła, że ten sam człowiek w różnych fazach czy sytuacjach życiowych może odmiennie reagować na ten sam przekaz[5]. Z kolei analiza podanych przez badane domen internetowych, które również stanowiły istotny sposób pozyskiwania informacji wykazała, że studentki najczęściej odwoływały się do stron internetowych skierowanych do „młodych mam" (portalzdrowiadziecka.pl, babyboom.pl), pomijając strony specjalizujące się w zagadnieniach z zakresu logopedii czy nauk medycznych (foniatrii, audiologii, ortodoncji, neurologii). Część studentek studiów magisterskich odwoływała się dodatkowo do doświadczeń nabytych w trakcie pracy zawodowej w przedszkole lub szkole (szczególnie odbytych kursów i szkoleń), traktując je także jako cenne źródło informacji. Pozostałe pojedyncze wskazania (literatura logopedyczna, praktyki) okazały się nieistotne ze statystycznego punktu widzenia, jednak zostały zawarte w zamieszczonej poniżej tabeli.

Tabela 9. Rozkład odpowiedzi na pytanie nr 8: *Skąd czerpiesz wiedzę na temat rozwoju mowy?*

	Studentki studiów I stopnia (33 osoby)		**Studentki studiów II stopnia (73 osoby)**	
	Studenci stacjonarni (15)	**Studenci niestacjonarni (18)**	**Studenci stacjonarni (34)**	**Studenci niestacjonarni (39)**
Zajęcia z logopedii	**15** osób	**18** osób	**34** osoby	**39** osób
Z praktyki (młodsze rodzeństwo, posiadanie dziecka)	**2** osoby	**9** osób	**11** osób	**23** osoby
Z Internetu	**4** osoby	**7** osób	**12** osób	**19** osób
Inne przedmioty na studiach	2 osoby	1 osób	4 osoby	5 osób
Praca w przedszkolu/ szkole (szkolenia)	-	**2** osoby	**4** osoby	**12** osób
Praktyka w przedszkolu	**1** osoba	-	-	-
Literatura logopedyczna	**1** osoba	-	-	**2** osoby

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki prezentowanych badań uwypukliły istotne znaczenie edukacji formalnej (przedmiotów z obszaru logopedii i nauk pokrewnych) jako głównego źródła wiedzy studentek pedagogiki. Warto także, odnosząc się do związanych z macierzyństwem doświadczeń respondentek, podkreślić potrzebę połączenia – istotnej dla badanych – tematyki rozwoju mowy dziecka z informacjami ze specjalistycznych stron internetowych, dających możliwość dalszego samokształcenia i aktualizacji nabytej wiedzy.

[5] A. Kłoskowska, *Socjologia kultury*, Warszawa 2007, s. 270.

Wnioski i zalecenia

Analiza materiału badawczego wykazała, że ogólny poziom wiedzy studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej na temat środowiskowych uwarunkowań rozwoju mowy był dobry, natomiast różnice jakościowe wynikały głównie ze stopnia szczegółowości określonych pytań (zdecydowanie lepiej badane radziły sobie z pytaniami ogólnymi) oraz poziomu uzyskanego wykształcenia (bardziej wyczerpujących i wielowątkowych odpowiedzi udzielały studentki studiów magisterskich). Wyniki badań potwierdziły więc prawdziwość postawionej hipotezy badawczej, zgodnie z którą wyższy poziom wykształcenia kierunkowego studentów wpływa na większy zasób wiedzy dotyczącej środowiskowych uwarunkowań rozwoju mowy, zwłaszcza w aspekcie jakościowym. Zależności pomiędzy zmienną zależną (*wiedzą studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej*) i zmienną niezależną *(studiowanie na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna*) zostały więc utrzymane, a niewielki wpływ zmiennej pośredniczącej (*inne niż studiowanie na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna źródła wiedzy na temat rozwoju mowy*) potwierdził zasadność postawionej hipotezy, implikując konieczność odwoływania się w działalności dydaktycznej do popularnych źródeł pozyskiwania wiedzy (ze szczególnym uwypukleniem specjalistycznych stron internetowych), dających możliwość poszerzania warsztatu zawodowego respondentek. Otrzymane wyniki potwierdziły jednoznacznie, że nabywanie wiedzy nadal odbywa się głównie w ramach edukacji formalnej, uwypuklając przy tym znaczny wpływ posiadania potomstwa i aktywności zawodowej na posiadaną wiedzę z zakresu uwarunkowań rozwoju mowy.

Obok ciekawości poznawczej, która zawarła się w próbie poznania określonej rzeczywistości, czyli w tym przypadku stanu wiedzy studentek pedagogiki z zakresu środowiskowych rozwoju mowy dziecka i czynników warunkujących ów rozwój, ważnym aspektem przeprowadzonych badań było wyprowadzenie – na podstawie uzyskanych danych – ogólnych wniosków, użytecznych w praktyce pedagogicznej. Warto podkreślić, że badana grupa respondentek to osoby przygotowujące się do zawodu nauczyciela edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej lub osoby już czynne zawodowo, stąd poziom ich wiedzy na temat rozwoju mowy miał dla badacza szczególne znaczenie, także w aspekcie nauczycielskiej odpowiedzialności za jakość prowadzonej edukacji. Zgodnie z obecnie obowiązującym systemem edukacji od 1 września 2017 roku zajęcia z logopedą nie są realizowane w ramach podstawy programowej wychowania przedszkolnego, co oznacza, że dyrektor przedszkola nie ma obowiązku zagwarantowania zajęć z terapii logopedycznej wszystkim potrzebującym

jej dzieciom[6]. W praktyce, ze względu na małą liczbę godzin, terapią logopedyczną w publicznych przedszkolach (najczęściej w formie grupowej) objęte są zazwyczaj dzieci starsze, przygotowujące się do pójścia do szkoły. Działania profilaktyczne, zapobiegające zaburzeniom w obszarze mowy, zostały więc scedowane głównie na rodziców i nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Warto podkreślić, że w przypadkach, kiedy dziecko jest w przedszkolu objęte terapią logopedyczną, właściwa współpraca logopedy, nauczyciela i rodziców stanowi niejednokrotnie podstawowy warunek jej powodzenia. Z tych powodów wiedza zarówno rodziców, jak i nauczycieli z zakresu odpowiednich działań wspierających prawidłowy rozwój mowy wydaje się stanowić klucz do budowania bądź rozwijania kompetencji językowych i komunikacyjnych dziecka. Szczególna rola przypada nauczycielowi, który ze względu na przygotowanie zawodowe (na wszystkich poziomach kształcenia nauczycieli prowadzony jest podstawowy kurs z logopedii) potrafi często trafniej od rodzica ocenić stan mowy dziecka, uwzględniając przy tym wielość złożonych determinatów. Warto, nawiązując do pojęcia nauczycielskiej odpowiedzialności, odwołać się do podstawy programowej, w której zawarte zostały cztery podstawowe obszary rozwoju dziecka: fizyczny, emocjonalny, społeczny i poznawczy[7]. Każdy z wymienionych obszarów wiąże się z rozwijaniem kompetencji językowych i/lub komunikacyjnych, stąd wiedza nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej z zakresu rozwoju mowy oraz jej uwarunkowań stanowi istotny element profesjonalnego przygotowania zawodowego. Działania podejmowane przez nauczyciela powinny przy tym wynikać z możliwości terapeutycznych placówki (np. obecności logopedy bądź innych specjalistów), wiedzy nabytej w okresie studiów, która powinna podlegać bieżącej aktualizacji (w trakcie szkoleń związanych z problematyką logopedyczną czy poprzez uczestnictwo w zespołach samokształceniowych prowadzonych przez logopedę), możliwości współpracy z placówkami specjalistycznymi i ośrodkami popularyzującymi kulturę języka polskiego (prelekcje dla nauczycieli i rodziców prowadzone przez specjalistów z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej lub Ośrodka Wczesnej Interwencji, współpraca z biblioteką) oraz umiejętnie budowanych relacji z dzieckiem i jego rodzicami. Zapoznanie rodziców dzieci trzyletnich z aspektem rozwoju mowy na zebraniu prowadzonym przez logopedę lub (w przypadku jego braku) nauczyciela może stanowić punkt wyjścia do budowania świadomości rodzica, przekładając się na chęć dalszej współpracy w zakresie omawianego zagadnienia. Propozycja prowadzenia gazetki informacyjnej dla rodziców,

[6] https://samorzad.infor.pl/sektor/zadania/reforma-oswiaty/762219,Logopeda-w-przedszkolu-w-roku-szkolnym-20172018.html [dostęp: 9.05.2019].

[7] Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 r., op. cit., s. 4-8.

w której podejmowane byłyby zagadnienia pedagogiczne i logopedyczne to także godna uwagi propozycja w ramach profilaktyki wad wymowy. Zawarte w niej podstawowe informacje dotyczące np. ochrony uszu przed infekcjami, prawidłowego toru oddechowego, czy negatywnych następstw przedłużającego się ssania smoczka lub kciuka, opisane językiem dostosowanym do powszechnego odbioru, stanowią przykład wartościowej inicjatywy nauczyciela, podnoszącej ogólną świadomość społeczną na temat uwarunkowań rozwoju mowy. Należy podkreślić, że nauczyciele, realizując podstawę programową, korzystają z zamierzonych sytuacji edukacyjno-wychowawczych, podczas których dzieci mają możliwość słuchania prawidłowej wymowy, poszerzania zasobu słownikowego, czy konstruowania poprawnych gramatycznie, składniowo i fleksyjnie form językowych. Zobowiązuje to wychowawców do samoobserwacji i krytycznej refleksji nad własnym językiem. Doskonały trening kompetencji językowych wychowanków (dbałość o prawidłową wymowę, dykcję i stronę prozodyczną wypowiedzi) zapewnią wszystkie działania nauczyciela nastawione na pobudzanie dzieci do aktywności słownej poprzez udział w uroczystościach, inscenizacjach oraz konkursach recytatorskich, a także czytanie dzieciom wierszy, wspólne wykonywanie ćwiczeń „buzi i języka" czy udział w zabawach ruchowo-muzycznych. Formy działań prowadzone przez nauczyciela powinny przy tym łączyć ze sobą wiedzę dotyczącą uwarunkowań rozwoju mowy z podstawą programową, z którą treści te można umiejętnie połączyć. Niewątpliwie wsparcie systemowe w postaci konsultacji z logopedą zatrudnionym w placówce lub poradni psychologiczno-pedagogicznej stanowić będzie cenną pomoc przy uwzględnianiu w planie pracy określonych kompetencji językowo-komunikacyjnych. Warto rozpatrzyć także zakupienie lub zaprenumerowanie przez dyrektora przedszkola/szkoły fachowej literatury, przeznaczonej dla nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, która w przystępny sposób tłumaczyć będzie podstawowe zjawiska logopedyczne, proponując przy tym proste i możliwe do wykonania z całą grupą ćwiczenia ortofoniczne[8].

Bibliografia

Źródła publicystyczne

1. Brzeziński J., *Metodologia badań pedagogicznych*, Warszawa 2003.
2. Cieszyńska J., Korendo M., *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka. Od noworodka do 6 roku życia*, Kraków 2017.
3. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 1996.

[8] Pomocną propozycję dla nauczycieli stanowi np. książka G.Demel, Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola, gdzie znajdziemy przykłady ćwiczeń usprawniających narządy artykulacyjne, ćwiczeń oddechowych, ćwiczeń rytmizujących oraz ćwiczeń słuchu fonematycznego.

4. Denek K., P*odstawowe powinności nauczycieli akademickich*, [w:] *Kultura akademicka w oglądzie pedagogicznym*, red. A. J. Sowiński, Szczecin 2009.
5. Gacka E., *Zaburzenia rozwoju mowy u dzieci z porodów przedwczesnych. Diagnoza i efekty oddziaływań terapeutycznych*, Gdańsk 2015.
6. Gnitecki J., *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Zielona Góra 1993.
7. Grabias S., *O ostrość refleksji naukowej. Przedmiot logopedii i procedury logopedycznego postępowania*, [w:] *Logopedia. Wybrane aspekty historii, teorii i praktyki*, red. S. Milewski, K. Kaczorowska-Bray, Gdańsk 2012.
8. Grabias S., *Teoria zaburzeń mowy. Perspektywy badań, typologie zaburzeń, procedury postępowania logopedycznego*, [w:] *Logopedia. Teoria zaburzeń mowy*, red. S.Grabias, M.Kurkowski, Lublin 2012.
9. Kaczmarek B. L. J., *Mózgowa organizacja mowy*, Lublin 1995.
10. Kaczmarek L., *Nasze dziecko uczy się mowy*, Lublin 1981.
11. Kłoskowska A., *Socjologia kultury*, Warszawa 2007.
12. Kozołub A., *Podstawy anatomii i fizjologii układu nerwowego*, [w:] *Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Gdańsk 2017.
13. *Logopedia-pytania i odpowiedzi*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Opole 2017.
14. Łuszczuk M., *Zaburzenia zgryzu, czynności prymarnych a zaburzenia artykulacji*, [w:] *Patologia mowy*, red. Z. Tarkowski, Gdańsk 2017.
15. Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2003.
16. Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 2010.
17. Meighan R., *Socjologia edukacji*, Toruń 1993.
18. Masgutowa S., Regner A., *Rozwój mowy dziecka w świetle integracji sensomotorycznej*, Wrocław 2009.
19. Minczakiewicz E.M., *Mowa-Rozwój-Zaburzenia-Terapia*, Kraków 1997.
20. Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985.
21. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 2001.
22. Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001.
23. Pluta-Wojciechowska D., *Dyslalia obwodowa. Diagnoza i terapia logopedyczna wybranych form zaburzeń*, Bytom 2017.
24. Pluta-Wojciechowska D., *Zaburzenia czynności prymarnych i artykulacji. Podstawy postępowania logopedycznego*, Bytom 2015.
25. *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, red. S. Palka, Gdańsk 2010.
26. Ratajczak U., *Mowa z wadą*, „Charaktery" 2012, nr 9.
27. Rządzka M., *Wczesna interwencja logopedyczna u dzieci. Kontekst diagnostyczny*, [w:] *Wprowadzenie do neurologopedii*, red. A. Obrębowski, Poznań 2012.
28. Skarbek K., Wrońska I., *Diagnoza i wspomaganie rozwoju psychoruchowego dziecka w wieku przedszkolnym*, Kraków 2017.
29. Skrzek J., *Diagnoza i terapia funkcji pokarmowych w obrębie okolicy orofacjalnej – połykania, gryzienia i żucia*, [w:] *Wczesna interwencja logopedyczna*, red. S. Milewski, K.Kaczorowska-Bray, Gdańsk 2016.
30. Spionek H., *Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne*, Warszawa 1985.
31. Stecko E., *Zaburzenia mowy u dzieci – wczesne rozpoznawanie i postępowanie logopedyczne*, Warszawa 1996.
32. Styczek I., *Logopedia*, Warszawa 1979.
33. Wołosiuk B., *Rola nauczyciela w rozwoju mowy dziecka*, „Rozprawy Społeczne" 2014, nr 3.

Źródła elektroniczne

1. https://samorzad.infor.pl/sektor/zadania/reforma-oswiaty/762219,Logopeda-w-przedszkolu-w-roku-szkolnym-20172018.html.
2. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311664/9789241550536-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. https://www.mp.pl/pacjent/pediatria/prawidlowyrozwoj/rozwojfizyczny/57403,harmonogram-prawidlowego-rozwoju-na-pierwsze-2-lata-zycia-dziecka.
4. https://www.logopasja.pl/prawidlowy-rozwoj-mowy-dziecka/.
5. https://www.logopedia.net.pl/artykuly/7/przebieg-ksztaltowania-sie-mowy-w-ontogenezie.html.

Spis aktów prawnych

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017 r., poz. 356).
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 r., poz. 1591).

The significance of the upbringing environment in the development of a child's speech in the opinion of preschool and early education pedagogy students

Abstract

The article presents research results concerning the knowledge of child speech development environmental determinants among pre-school and early education pedagogy students. Particular attention was paid to parents and teachers activities stimulating and disturbing child's speech development. Sources of gathering knowledge about the determinants of speech development given the importance of formal education were also presented. The article also attempts to verify how the level of education obtained by the respondents impacted on both quantitative and qualitative changes in the studied knowledge area. In addition to the cognitive objectives of work, a practical one was also introduced, to deliver – based on the obtained data – general conclusions useful in pedagogical practice.

Keywords: speech development, environmental conditions for speech development, speech therapy prophylaxis, quality of education, formal education

Translated by Marta Urban-Sigłowy

Załącznik 1: Wzór kwestionariusza ankiety

1. Proszę wymienić główne czynniki środowiskowe, od których zależy rozwój mowy dziecka
   ……..…
2. Jakie działania rodziców niemowlęcia w pierwszym roku życia wspierają rozwój mowy dziecka. Proszę wymienić konkretne przykłady działań i uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
3. Jakie działania rodziców niemowlęcia w pierwszym roku życia zaburzają rozwój mowy dziecka. Proszę wymienić konkretne przykłady działań i uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
4. Proszę wymienić konkretne przykłady działań rodziców (członków rodziny), które wpływają pozytywnie na rozwój mowy dziecka od drugiego roku życia do końca wieku przedszkolnego. Proszę uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
5. Proszę wymienić konkretne przykłady działań rodziców (członków rodziny), które zaburzają rozwój mowy dziecka od drugiego roku życia do końca wieku przedszkolnego. Proszę uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
6. Proszę wymienić konkretne przykłady działań nauczyciela edukacji przedszkolnej wpływające pozytywnie na rozwój mowy dziecka w wieku przedszkolnym. Proszę uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
7. Proszę wymienić konkretne przykłady działań nauczyciela edukacji przedszkolnej zaburzające rozwój mowy dziecka w wieku przedszkolnym. Proszę uzasadnić, dlaczego akurat te działania
   ……..…
8. Skąd Pani/Pan czerpie/czerpał wiedzę na temat rozwoju mowy dziecka. Proszę podać przykładowe źródła?
   ……..…

Płeć (proszę podkreślić właściwą odpowiedź): kobieta / mężczyzna
Wiek w latach: .....……..
Ilość i wiek posiadanego potomstwa ……..……..
Studia (proszę podkreślić właściwą odpowiedź): licencjackie / magisterskie
Forma studiów (proszę podkreślić właściwą odpowiedź):
studia stacjonarne/ studia niestacjonarne
Rok studiów ……..……
Specjalność……..……..
Czy pracuje Pani/Pan zawodowo z dziećmi w wieku przedszkolnym lub wczesnoszkolnym?
a) tak, pracuję w przedszkolu (Jak długo i na jakim stanowisku?) ….....……
b) tak, pracuję w szkole w nauczaniu zintegrowanym (Jak długo i na jakim stanowisku?)
……..…
c) obecnie nie pracuję zawodowo
d) inne (jak długo i na jakim stanowisku)….....……
……..…